

Väljaandja:
Akti liik:
Teksti liik:
Jõustumise kp:
Avaldamismärge:

Riigikohtu Tsiviilkolleegium
otsus
algtekst
15.04.2009
RT III 2009, 20, 149

3-2-1-27-09 Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 15. aprilli 2009. a kohtuotsus K. O. hagi L. A. vastu laste elukoha määramiseks, elatise saamiseks ja lastega suhtlemise korraldamiseks ning L. A. vastuhagi laste elukoha määramiseks

RIIGIKOHTU TSIVIILKOLLEEGIUMI KOHTUOTSUS
Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-2-1-27-09
Otsuse kuupäev	Tartu, 15. aprill 2009. a
Kohtukoosseis	Eesistuja Lea Laarmaa, liikmed Peeter Jerofejev ja Jaak Luik
Kohtuasi	K. O. hagi L. A. vastu laste elukoha määramiseks, elatise saamiseks ja lastega suhtlemise korraldamiseks ning L. A. vastuhagi laste elukoha määramiseks
Vaidlustatud kohtulahend	Tallinna Ringkonnakohtu 17. oktoobri 2008. a otsus tsiviilasjas nr 2-06-32168
Kaebuse esitaja ja kaebuse liik	L. A. kassatsioonkaebus
Tsiviilasja hind Riigikohtus	15 000 krooni
Menetlusosalised ja nende esindajad Riigikohtus	Hageja K. O. (isikukood xxxxxxxxxxxx), esindaja vandeadvokaat Siiri Schneider Kostja L. A. (isikukood xxxxxxxxxxxx), esindaja vandeadvokaat Kristi Sild
Asja läbivaatamise kuupäev	16. märts 2009. a, kirjalik menetlus

Resolutsioon

1. Tühistada Tallinna Ringkonnakohtu 17. oktoobri 2008. a otsus tsiviilasjas nr 2-06-32168 ja saata asi samale ringkonnakohtule uueks läbivaatamiseks.

2. Kassatsioonkaebus rahuldada.

3. Tagastada L. A. kassatsioonkaebuselt 17. novembril 2008. a tasutud kautsjon 400 (nelisada) krooni.

Asjaolud ja menetluse käik

1. K. O. (hageja) esitas 1. novembril 2006 Harju Maakohtule hagi L. A. (kostja) vastu laste elukoha määramiseks, elatise saamiseks ja lastega suhtlemise korraldamiseks.

Hagiavalduse kohaselt on hageja ja kostja abielust sündinud 11. oktoobril 1993 poeg C. A. ja 17. juulil 1995 tütar C. A. Poolte abielu lahutati 7. septembril 2004. Omavahelise kokkuleppe kohaselt jäid lapsed elama hageja juurde ja kostja lubas hakata tasuma elatist kahe lapse ülalpidamiseks 5000 krooni kuus. Pärast abielu lahutamist kohtus kostja lastega mõned korrad. Pärast seda ei võtnud ta lastega ühendust kuni 2006. a suveni. Ka ei maksnud ta laste ülalpidamiseks elatist. Alates 2006. a suvest hakkas kostja lastega uuesti suhtlema. Kostja ei pea kinni poolte kokkulepetest ning toob lapsed koju hilinemisega. Esimest korda pärast abielusuhete lõppemist maksis kostja elatist alles juulis 2006. Alates 2006. a juulist kostja makstud summasid käsitab hageja tagasiulatavalt elatise võla maksmisena alates 2004. a septembrist.

Et taastada stabiilsus perekonnas ja laste elus, soovis hageja, et kohus määraks kindlaks laste elukohana hageja elukohta ja kehtestaks kostjale lastega suhtlemise korra. Samuti palus hageja kindlaks määrata kostja makstava elatise suuruse. Hageja arvestuse kohaselt on poja kulud 5905 krooni kuus ja tütre kulud 6964 krooni kuus. Kuna elatise pealt tuleb hagejal tasuda ka tulumaksu, palub hageja kostjalt välja mõista kummagi lapse ülalpidamiseks 3500 krooni, kokku 7000 krooni.

Hageja palus määrata kindlaks kostjal lastega suhtlemise kord viisil, et kostjal on õigus võtta lapsed nende elukohast iga kuu esimesel, kolmandal ja juhul, kui kalendrikuus on viis täisnädalavahetust, siis ka viiendal nädalavahetusel reede õhtul ja kui ta on seda teinud, siis on ta kohustatud lapsed tagasi tooma nende elukohta samal nädalavahetusel pühapäeva õhtul. Nimetatud kord ei rakendu koolivaheaegadel. Laste suvevaheajal on kostjal õigus lastega veeta alates 1. juunist kolm nädalat ja alates 1. augustist kolm nädalat. Koolivaheaegadel (v.a suvevaheaeg) on kostjal õigus lastega veeta vaheldumisi ühel õppeaastal sügis- ja kevadvaheaeg, teisel õppeaastal talvevaheaeg, alustades 2008/2009. õppeaastal sügis- ja kevadvaheajast.

2.Kostja ei tunnistanud hagi. 13. juulil 2006 kandis kostja hageja pangakontole elatusraha 5000 krooni, enne seda on kostja tasunud elatist sularahas ja on teinud lastele kalleid kingitusi. Kostja ei nõustunud sellega, et laste elukohaks jääb hageja elukoht.

Kostja esitas 7. novembril 2007 vastuhagi, milles palus määrata laste elukohaks tema elukoht. Kostjal on olemas normaalsed elamistingimused. Lastel on võimalik elada omaette tubades. Kohtuistungil nõustus kostja maksma hagejale 1000 krooni elatist ja seda ka tagasiulatavalt tütre ülalpidamiseks, juhul kui poja elukohaks jääb kostja elukoht.

3.Lasnamäe Linnaosa Valitsus on arvamisel, et põhimõtteliselt saaksid laste kasvatamisega hakkama mõlemad vanemad, kuid leiab, et ei ole otstarbekas lõhkuda olemasolevat ühtset peremudelit ja lahutada venda teistest pere lastest.

4.Pirita Linnaosa Valitsus on arvamisel, et poja elukohaks peaks jääma isa elukoht, kuna laps seda ise soovib.

5.Harju Maakohus rahuldab 11. aprilli 2008. a otsusega hagi ja vastuhagi osaliselt. Maakohus määras poja elukohaks kostja elukohta ja tütre elukohaks hageja elukohta. Maakohus mõistis kostjalt hageja kasuks välja tütre ülalpidamiseks elatusraha 1000 krooni kuus alates 1. novembrist 2005 kuni lapse täisealiseks saamiseni. Kostja suhtlemiskorra tütreaga määras maakohus järgmiselt: 1) kostjal on õigus võtta tütar tema elukohast iga kuu esimesel, kolmandal ja juhul, kui kalendrikuus on viis täisnädalavahetust, siis ka viiendal nädalavahetusel reede õhtul ja kui ta on seda teinud, siis on ta kohustatud lapse tagasi tooma nende elukohta samal nädalavahetusel pühapäeva õhtul. Nimetatud kord ei rakendu koolivaheaegadel; 2) lapse suvevaheajal on kostjal õigus tütreaga veeta alates 1. juunist kolm nädalat ja alates 1. augustist kolm nädalat; 3) koolivaheaegadel (v.a suvevaheaeg) on kostjal õigus tütreaga veeta vaheldumisi ühel õppeaastal sügis- ja kevadvaheaeg, teisel õppeaastal talvevaheaeg, alustades 2008/2009. õppeaastal sügis- ja kevadvaheajast. Menetluskulud jättis maakohus kummagi poole enda kanda.

Maakohtu otsuse kohaselt tuleneb perekonnaseaduse (PKS) §-st 51, et kui vanemad elavad lahus, lepivad nad kokku, kumma vanema juures laps elab. Kokkuleppe puudumisel lahendab vaidluse vanema nõudel kohus. Asja arutamisel on leidnud tõendamist, et mõlemad vanemad on võimelised oma lapsi kasvatama. Laste elukohta määramisel lähtub kohus eelkõige laste huvidest. Eestkostesutuse töötajad on vestelnud korduvalt lastega. Poeg on avaldanud Pirita lastekaitse töötajale arvamust, et on nõus elama edaspidi koos isaga. Isaga ühendab poissi ühine huvi autospordi (kardisõit) vastu. Tütre ja isa suhted on nõrgad ning tütar soovib elada koos emaga. Poeg ei osanud kohtule täpselt öelda, kumma vanema juures ta kindlasti sooviks elada, kuid tema seletusest jäi mulje, et talle meeldib väga viibida koos isaga. Pojal ja isal on ühine huvi autospordi vastu ning sellega tegeletakse koos. Laste omavahelisi suhteid saab lugeda normaalseteks. Venna ütluse kohaselt saavad nad õega omavahel kuidagi hakkama, vahel ka riidlevad. Sama kinnitas ka õde, kes avaldas kindlat soovi jääda ema juurde, kuna isaga ta eriti ei suhtle. Vestlustest lastega võib järeldada, et nende eraldi elama asumine ei tekita lastele hingelisi üleelamisi. Tütre elukohaks tuleb määrata ema elukoht, sest see on lapse kindel soov. Tütre ja ema omavaheline suhe on väga hea ning kohtul puudub alus otsustada teisiti.

Poja elukohaks tuleb määrata isa elukoht. Hageja arvamus, et isa juures elades võib kannatada lapse moraalne ja kõlbeline kasvatus, on oletuslik. Ei ole tõendatud, et kostja toime pandud õigusrikkumised 1986. ja 2001. aastal oleksid kuidagi halba mõju avaldanud poja kasvatamisele sel ajal, kui pere elas koos ja laps suhtles igapäevaselt oma isaga. Hageja on hagiavalduses taotlenud isa ja laste suhtlemise korraldamist. Seega on hageja ise leidnud, et lapsed peaksid isaga suhtlema. Ei ole alust arvata, et isa juures elades oleks tema võimalik negatiivne mõju lapsele suurem kui lapsega suhtlemisel selliselt, et laps veedab isaga nädalavahetused ja koolivaheajad. Maakohus arvestas ka asjaoluga, et praegu on kostja elamistingimused paremad kui hagejal. Hageja juures kasutavad erinevast soost lapsed ühte tuba, kostja juures on lapsel võimalik kasutada omaette tuba, mis on 14-aastasele lapsele üsna oluline. Juhul kui lapse edaspidises kasvatuses isa juures ilmnevad mingisugused negatiivsed asjaolud, on võimalik lapse elukohta muuta kas vanemate kokkuleppel või kohtu kaudu.

Kuna poja elukohaks jääb kostja elukoht, ei ole põhjendatud kostjalt nõuda poja ülalpidamiseks ja samuti tütre ülalpidamiseks elatist 3500 krooni. Kostja nõustus lisaks poja ülalpidamisele maksma 1000 krooni tütre ülalpidamiseks. Tuginedes PKS § 70 lg-le 2, tuleb kostjalt tütre ülalpidamiseks elatist välja mõista tagasiulatavalt kuni ühe aasta eest enne elatishagi kohtule esitamist. Isa ja tütre suhtlemiskorra kindlaksmääramise üle pooled ei vaidle, mistõttu tuleb suhtlemiskord määrata Pirita Linnaosa Valitsuses saavutatud poolte kokkuleppe kohaselt.

6.Hageja esitas maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse, milles palus maakohtu otsuse osaliselt tühistada, määrata poja elukohaks hageja elukoht, määrata kindlaks isa pojaga suhtlemise kord ja välja mõista kostjalt elatis 7000 krooni kuus.

7.Kostja vaidles apellatsioonkaebusele vastu ning palus jätta selle rahuldamata ja maakohtu otsuse muutmata.

Ringkonnakohtu lahend ja põhjendused

8.Tallinna Ringkonnakohus tühistas 17. oktoobri 2008. a otsusega maakohtu otsuse osas, millega määrati C elukohaks kostja elukoht, ja tegi selles osas uue otsuse, millega määras tema elukohaks hageja elukohta. Ringkonnakohus tühistas maakohtu otsuse elatise väljamõistmise osas ja saatis selles osas asja maakohtule uueks läbivaatamiseks.

Ringkonnakohus leidis, et poja elukohta määramine kostja juurde ei vasta lapse huvidele (PKS § 58), arvestades, et poeg on poolte lahkuminekust alates elanud koos ema ja õega, mistõttu elukohta määramine isa juurde tähendab senise elukorralduse ja peresuhtluse olulist muutust. Kohtus ärakuulatusena ei ole ta avaldanud, et soovib edaspidi elada isa juures. Poja elukohta kostja juurde määramise nõude esitas kostja alles vastuhagina ja asjaolu, et kostja on võimeline poega kasvatama ja tal on lapsega ühine hobi, ei ole küllaldane lapse senise elukorralduse ja peresuhtluse muutmiseks.

Elatise väljamõistmise osas saatis ringkonnakohus asja maakohtule uueks läbivaatamiseks, et teha kindlaks laste vajadused ja mõlema vanema varanduslik seisukord, arvestades mõlema lapse elukohta hageja juures, ja neid hinnates teha otsus elatise suuruse ja väljamõistmise kohta.

Pooled ei esitanud avaldust hagist loobumiseks tütre C suhtlemise korra määramise osas ja apellatsioonkaebuses ei ole selles osas ka sisulisi vastuväiteid otsusele. Seetõttu ei ole alust maakohtu otsust selles osas tühistada ega asja menetlust lõpetada. Asja uuel läbivaatamisel tuleb läbi vaadata ka taotlus määrata kindlaks isa suhtlemise kord pojaga.

Menetlusosaliste põhjendused

9.Kostja esitas ringkonnakohtu otsuse peale kassatsioonkaebuse, milles palub ringkonnakohtu otsuse tühistada osas, millega ringkonnakohus tühistas maakohtu otsuse ning tegi uue otsuse, millega määras C elukohaks hageja elukohta ning saatis asja elatise väljamõistmise osas uueks läbivaatamiseks maakohtule. Kostja palub saata asi vaidlustatud osas uueks läbivaatamiseks ringkonnakohtule. Menetluskulud palub kostja jätta hageja kanda.

Kassatsioonkaebuse kohaselt on ringkonnakohus rikkunud menetlusõiguse normi, eelkõige tsiviilkohtumenetluse seadustiku (*TsMS*) § 653 ja § 654 lg-t 5 ja vääralt kohaldanud PKS § 58, mis on toonud kaasa ebaõige kohtulahendi.

Ringkonnakohus on oma järelduses, milles ta leiab, et poja elukohta määramine kostja juurde ei vasta lapse huvidele, tuginenud üldsõnaliselt vaid lapse maakohtu istungil antud ütlustele. Sama tõend oli ka üheks maakohtu seisukoha kujunemise aluseks samas küsimuses, kuid maakohus jõudis teisele järeldusele. Poja ütlused on keskseks tõendiks, kuna PKS § 58 kohaselt lähtub eestkostetasutus või kohus last puudutava vaidluse läbivaatamisel lapse huvidest, arvestades vähemalt kümneaastase lapse soovi. Juhul kui ringkonnakohus annab sellisele kaalukale tõendile teise hinnangu kui maakohus, on ringkonnakohtul tulenevalt *TsMS* §-st 653 kohustus selgitada, milliseid vigu tegi maakohus tõendite hindamisel ja miks jõudis maakohus ringkonnakohtu arvates valele järeldusele. Praegusel juhul selline motivatsioon ringkonnakohtu otsuses puudub. *TsMS* § 654 lg 5 kohaselt peab ringkonnakohus võtma põhjendatud seisukoha poolte kõigi esitatud faktiliste ja õiguslike väidete kohta, muu hulgas seletama lühidalt, miks üks või teine asjaolu ei oma asja lahendamisel tähendust. Ringkonnakohus ei ole käsitlenud kõiki kostja argumente, miks on pojal parem elada kostja juures. Ringkonnakohtu otsuses pole analüüsitud Pirita lastekaitse töötajate arvamust, millele tugines maakohus. Ringkonnakohus ei ole toiminud kooskõlas *TsMS* § 442 lg-ga 8.

Leides, et poja elukohta määramine kostja juurde ei vastaks tema huvidele, kuna ta on poolte lahkuminekust alates elanud koos ema ja õega, mistõttu elukohta määramine isa juurde tähendab senise elukorralduse ja peresuhtluse olulist muutust, on ringkonnakohus kohaldanud vääralt PKS § 49 ja § 58. Mõlemal vanemal on võrdne õigus nõuda, et laps elaks tema juures, ning kohus ei tohiks eelistada üht vanemat lihtsalt selle põhjendusega, milline on olnud lapse elukoht enne kohtusse pöördumist. Vastasel juhul muutub lapse elukohta määramise vaidlus juba ette kaotatuks selle vanema jaoks, kes ei ole saanud teise vanemaga kokkuleppe puudumise tõttu last enne kohtulahendit enda juurde elama võtta. Sellise praktika juurdumine soosib lastega manipuleerimist. C avaldas Pirita lastekaitse töötajale, et sooviks elada koos isaga. Ringkonnakohus on jätnud selle asjaolu tähelepanuta. Ringkonnakohus on vääralt leidnud, et elukorralduse ja peresuhtluse säilitamine on olulisem kui lapse soovi arvestamine. Selline arusaam ei lähe kokku PKS § 58 eesmärkidega. PKS § 58 eesmärgiks on tagada lapse arenguks parim võimalik olukord nii materiaalselt kui ka vaimselt. Olukorras, kus mõlema vanema poolt lapsele pakutavad materiaalsed võimalused on peaaegu võrdsed, tuleb kaaluda, kumma vanema juures elades on lapsel suurem vaimne rahulolu. Mõlema vanema materiaalse võimaluste võrdsuse korral tuleb PKS § 58 alusel teha otsus lapse elukohta määramise kohta lapse soovist lähtudes, v.a juhul, kui

selline otsus ilmselgelt kahjustaks lapse vaimset tervist ja rahulolu või kui lapse otsust on ebamõistlikul määral mõjutanud vanemad. PKS § 58 alusel tuleb poja elukohaks määrata kostja elukoht. Seda, et ringkonnakohtu otsus on ebaõige, kinnitab ka asjaolu, et nüüdseks on poeg kolinud elama kostja juurde.

10.Hageja vaidleb kassatsioonkaebusele vastu ja palub jätta selle rahuldamata ning ringkonnakohtu otsuse muutmata.

Kolleegiumi seisukoht

11.Kolleegium leiab, et ringkonnakohtu otsus tuleb tühistada TsMS § 692 lg 1 p 2 alusel menetlusõiguse normi olulise rikkumise tõttu. Asi tuleb saata TsMS § 691 p 2 alusel samale ringkonnakohtule uueks läbivaatamiseks. Kassatsioonkaebus tuleb rahuldada.

12.Maakohus määras poolte poja elukohaks kostja elukoha. Ringkonnakohus tühistas maakohtu otsuse ja tegi uue otsuse, millega määras poja elukohaks hageja elukoha. Ringkonnakohus leidis, et tema elukoha määramine kostja juurde ei vasta lapse huvidele (PKS § 58), arvestades, et poeg on poolte lahkuminekust alates elanud koos ema ja õega, mistõttu elukoha määramine isa juurde tähendab senise elukorralduse ja peresuhtluse olulist muutust. Ringkonnakohus märkis, et kohtus ärakuulatuna ei ole poeg avaldanud, et soovib edaspidi elada isa juures. Ringkonnakohtu otsuse tegemise ajal sätestas TsMS § 654 lg 5, et ringkonnakohus peab võtma põhjendatud seisukoha poolte kõigi esitatud faktiliste ja õiguslike väidete suhtes, muu hulgas seletama lühidalt, miks üks või teine asjaolu ei oma asja lahendamisel tähendust. Seda sätet on kolleegium varasemalt tõlgendanud selliselt, et kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja teeb uue otsuse, siis peab ta võtma seisukoha vastustaja maakohtu menetluses esitatud faktiliste väidete kohta (vt nt Riigikohtu 18. juuni 2008. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-45-08, p 13). Kolleegium leiab, et ringkonnakohus on seda sätet rikkunud.

PKS § 58 kohaselt lähtub eestkostestasutus või kohus lapsesse puutuva vaidluse läbivaatamisel lapse huvidest, arvestades vähemalt kümneaastase lapse soovi. Arvestada tuleb ka noorema kui kümneaastase lapse soovi, kui lapse arengutase seda võimaldab. Enne 1. jaanuari 2009 kehtinud TsMS § 559 lg 1 kohaselt kuulab kohus vanema õigusi lapse suhtes puudutavas asjas vähemalt seitsmeaastase ning piisava kaalu- ja otsustusvõimega lapse isiklikult ära, kui lapse soovid, suhted või tahe omavad asja lahendamisel tähendust või kui see on ilmselt vajalik asjaolude selgitamiseks. Alates 1. jaanuarist 2009 kehtiva TsMS § 552¹lg 1 kohaselt kuulab kohus last puudutavas asjas ära vähemalt kümneaastase lapse isiklikult, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Kohus võib ära kuulata ka noorema lapse. Kohus kuulab lapse ära lapsele tavalises keskkonnas, kui see on kohtu arvates asja huvides vajalik. Vajaduse korral kuulatakse laps ära psühhiaatri, psühholoogi või sotsiaaltöötaja juuresolekul. Kohus võib ärakuulamise juurde lubada ka muid isikuid, kui laps või tema esindaja sellele vastu ei vaidle. Eelnimetatud sätete alusel peab kohus lapse elukoha määramisel lähtuma seega lapse huvidest, arvestades seejuures ka lapse soovi.

Prægusel juhul ei ole ringkonnakohus C soovi välja selgitanud. Ringkonnakohus on üksnes nentunud, et kohtus ärakuulatuna ei ole ta avaldanud, et soovib edaspidi elada isa juures. Seega pole lapse arvamust elukoha kohta tegelikult välja selgitatudki. Kolleegium märgib, et juhul, kui kohus leiab, et lapse soov elukoha määramise kohta pole kindel või kui elukoha määramine lapse soovitud viisil läheks vastuollu lapse huvidega, tuleb kohtul põhjalikult lapse huvisid otsuses kaaluda ja põhjendada, miks on lapse huvides määrata tema elukohaks just selle vanema elukoht. Seejuures ei saa ainsaks elukoha määramise põhjenduseks olla see, et elukoha määramine ühe vanema juurde tähendab senise elukorralduse ja peresuhtluse olulist muutust, eriti arvestades asjaolu, kui laps on ise varsti täisealine.

Eelnevale tuginedes leiab kolleegium, et ringkonnakohtu otsus on jäetud olulises ulatuses põhjendamata. Ringkonnakohtu otsuse olulises ulatuses põhjendamata jätmine kujutab endast menetlusõiguse normi olulist rikkumist TsMS § 669 lg 1 p 5 järgi, mistõttu tuleb ringkonnakohtu otsus tühistada (sh osas, millega ringkonnakohus saatis asja läbivaatamiseks maakohtule) ja saata asi samale ringkonnakohtule uueks läbivaatamiseks.

Maakohtu otsust ei ole apellatsioonikohtus vaidlustatud osas, millega tütre elukohaks määrati hageja elukoht. Riigikohtus ei ole vaidlustatud ringkonnakohtu otsust tütrega suhtlemiskorra määramise osas.

13.Menetluskulude jaotus määratakse kindlaks asja uuel läbivaatamisel sõltuvalt selle tulemusest.

14.Seoses kassatsioonkaebuse rahuldamisega tuleb TsMS § 149 lg 4 esimese lause alusel tagastada kassatsioonikaitsjon. Käesolevas asjas on kaitsjoni tasunud kostja eest Osühing Advokaadibüroo Lextal. Alates 1. jaanuarist 2009. a kehtiv TsMS § 149 lg 8 sätestab, et kaitsjon tagastatakse avalduse lahendanud kohtu määruse alusel menetlusosalisele, kes selle tasus või kelle eest see tasuti, või tema korraldusel muule isikule. Sellise avalduse või kaebuse esitamisel, millelt tuleb maksta kaitsjoni, tuleb avalduses või kaebuses märkida, kellele ja millisele pangakontole tuleb kaitsjon tagastada. Tulenevalt viidatud sättest tuleb kostjal kaitsjoni tagastamiseks teatada Riigikohtule, kellele ja millisele pangakontole tuleb kaitsjon tagastada.

Lea LAARMAA

Peeter JEROFEJEV

Jaak LUIK